

IVN afdeling Maasvallei
De Mahonie 23
5831 RN Boxmeer
ruthbakkenes@hetnet.nl
www.ivndemaasvallei.nl

Overloonse duinen

IVN De Maasvallei

Landduinen op het Midenterras van de Maas

Okergelevezeltruffel en Roetkluifjeszwam.
Mycorrhiza in de Dennenbossen.

Aantal deelnemers 38. Excursieleiders: Wim van Lanen, Carla Hendriks, Dorette van Loon. Foto's: Albert Hendriks. Verslag: Jan Nillesen. Weer : Mooie zomerdag, temp 21°C. Tijd: 14.00-16.00 uur.

Plantengmeenschappen: Dicrano-Pinon; Vaccinio-Piceetea; Quercion-roboris; Lonicero-Rubion silvatici; Hydrocharition morsus-ranae; Polygono-Bidentetum; Echinochloo-Setarietum.

Buizerd takkeling vergezelde ons tijdens de tocht. Zijn bedelende roep om voedsel is van verre te horen.

OVERLOONSE DUINEN

In vroegere tijden heette Overloon simpelweg "Loon". Loon of Lo(o) betekent bos met laag geboomte, met daarin een open weidegebied en een moerasbos. Het open weidegebied lag langs de Loobeek, het moerasbos in een van uitstuivingsvlakten van de landduinen met een leemlaag. Het element "over" is pas veel later aan de naam toegevoegd, ter onderscheid van het Loon vlakbij Ravenstein, Neerloen. "Neder" en "over" hebben hier de betekenis van respectievelijk lager en hoger ofwel stroomafwaarts en stroomopwaarts. Diezelfde tegenstelling speelt ook bij de delen van het Land van Cuijk waarin deze beide plaatsen Loon liggen:

het Nederambt en het Overambt. Deze delen waren gescheiden door de Vrije heerlijkheid Boxmeer.

De tocht voerde door heide- en stuifzandbebossingen uit 1930. Bij open gedeeltes troffen we resten aan van de voormalige heide en stuifzanden begroeid door:

GAFFELTANDMOS-JENEVERBESSTRUWEEL [DICRANO-JUNIPERETUM]

Deze Jeneverbes struwelen zijn ontstaan door afwisseling van over- en onderbeweiding. Ze groeien hier op de droge kalk- en voedselarme zandgronden. Op de bodem een kleinschalig mozaïek van kruidlaag, moslaag en open plekken. *Juniperus communis* is een typische lichtkiemer, ook de volwassen struik verdraagt beschaduwning slecht. De associatie is gerelateerd aan het traditionele heidebeheer. Het milieu binnen het struweel is betrekkelijk droog, omdat jeneverbesstruiken veel neerslag in hun kronen opvangen dat grotendeels verdampt voor

het de grond kan bereiken; het water dat bij zware buien langs de stam afloopt, zakt snel in de doorlatende zandgrond weg. De verscheidenheid van groeivormen van de Jeneverbes is opvallend, variërend van neerliggend [prostrate] tot zuilvormige [fastigate] exemplaren. Met laatstgenoemde groeivorm verraadt de Jeneverbes als lid van de Cypressfamilie zijn taxonomische verwantschap.

Opvallend is de onderbegroeiing van braam, ontstaan na het vrijhakken van de resterende Jeneverbespopulatie.

ASSOCIATIE VAN BRONSKLEURIGE BOSBRAAM RUBETUM GRATI

Op de voedselarme zure, droge zandgrond is de braam aspectbepalend. Begunstigd door stikstofneerslag, in de Peel 80 kg per ha per jaar, vormt het hier ondoordringbare struwelen. De gemeenschap is karakteristiek voor de grenssituaties tussen de Jeneverbesstruwelen en de open gedeeltes langs de paden. Naast typische struweelplanten, zoals Wilde lijsterbes, Wilde kamperfoelie, Veelbloemige roos, Rosa ru-

bra en Bramensoorten vinden we zoomplanten en bosplanten. Onder de zoomplanten: Klein streepzaad, Biggenkruid, Gewone hennepnetel en Stijf havikskruid.

Een tot heden niet gedetermineerde Dauwnetel aan de bosrand. Deze Dauwnetel is van alpiene oorsprong. Mondelinge mededeling: Toon Verrijdt. Wellicht is het een oecotype van de Dauwnetel.

Langs de beschaduwde paden in de productiebossen groeide:

ASSOCIATIE VAN WATERPEPER EN TANDZAAD [POLYGONO-BIDENTETUM]

Het is een pioniergemeenschap op natte open plaatsen langs de paden. Er staan 's winters plassen water en zomers droogt het weinig of niet uit. Opvallend goed vertegenwoordigd is de Duizendknoopfamilie met o.a. Waterpeper. Daarnaast Veerdelig tandzaad, Melganzenvoet en neofyten als Kaal knopkruid. Het is er matig voedselrijk door bijeen gespoeld organisch materiaal.

De grond is vrijwel of geheel zuurstofloos. Onder deze gereduceerde omstandigheden is stikstof voor een belangrijk deel aanwezig in de vorm van ammonium ionen.

De kensoorten van het Bidention zijn dan ook gespecialiseerd in het tolereren van grote hoeveelheden van deze stikstof-waterstofverbindingen, die voor de meeste andere planten giftig zijn.

Een poel met het:

KIKKERBEETVERBOND.

HYDROCHARITON MORSUS-RANAE

In de poel groeien waterplanten die niet met wortels in de bodem verankerd zijn. Het water ligt hier beschermd is ondiep en de bodem is be-

dekt met een dikke laag organische modder [sapropelium]. De hele plas is bedekt met kikkerbeet, verder nemen eendenkroossoorten een belangrijke plaats in. In de poel is Loos blaasjeskruid aanwezig. [Mondelinge mededeling van Toon]. Overwintering van de planten vindt plaats doormiddel van winterknoppen.

Faciësvorming van Kikkerbeet.

Langs het maisveld:

HANEPOOTASSOCIATIE

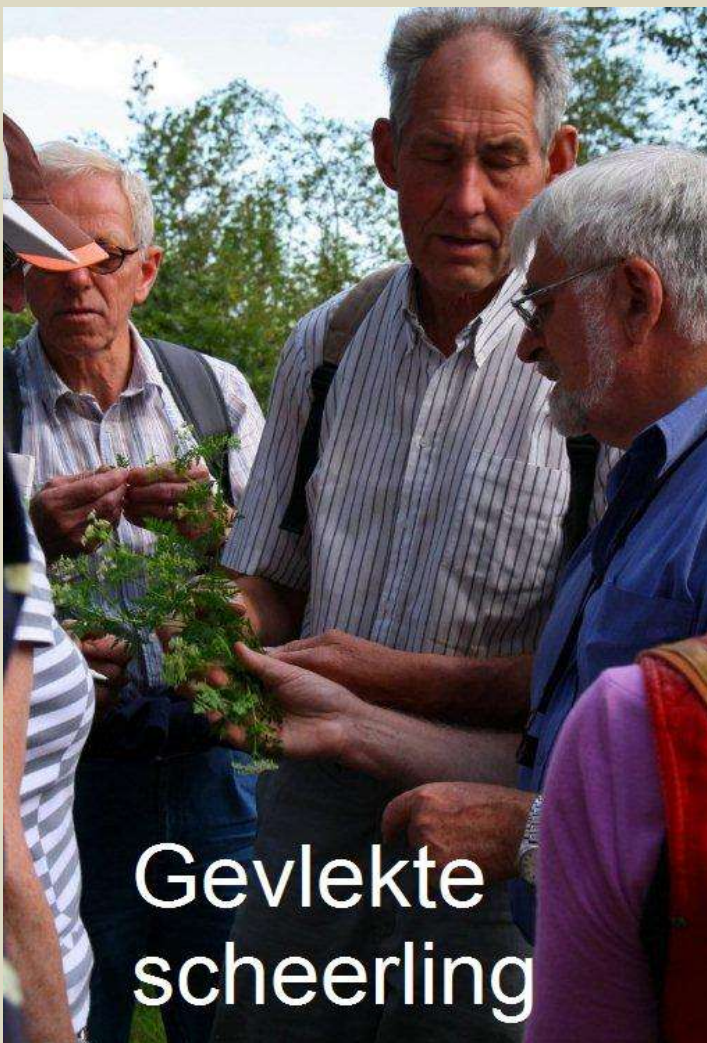
[ECHINOCHLOO-SETARIETUM]

In de door ploegen omgewoelde grond voeren de eenjarigen de boven-
toon. Algemene soorten, waaronder Vogelmuur, Paarse doventel,
Zwarte nachtschade en Melganzenvoet. De eenjarige levenswijze is
een aanpassing aan dit hoog dynamische milieu. Andere aanpassingen
zijn grote hoeveelheden zaad, heterocarpie [verschillende zaadvor-

men] en onderaardse opslag van voedsel in knollen of wortelstokken. Opvallend is de aanwezigheid van neofytische C₄-grassen, zoals Hanenpoot, Zuidafrikaanse Gierst, Groene naalbaar en Glad vingergras. De van oorsprong zure zandgrond is door drijfmest hypertroef. Zand warmt snel op en is daardoor een goed kiembed voor de C₄-planten.

Zuidafrikaanse gierst werd door Toon en Fons in de maisvelden als neofyt ontdekt. Gierstgrassen hebben kleine korrels. Ze zijn bijzonder fraai.

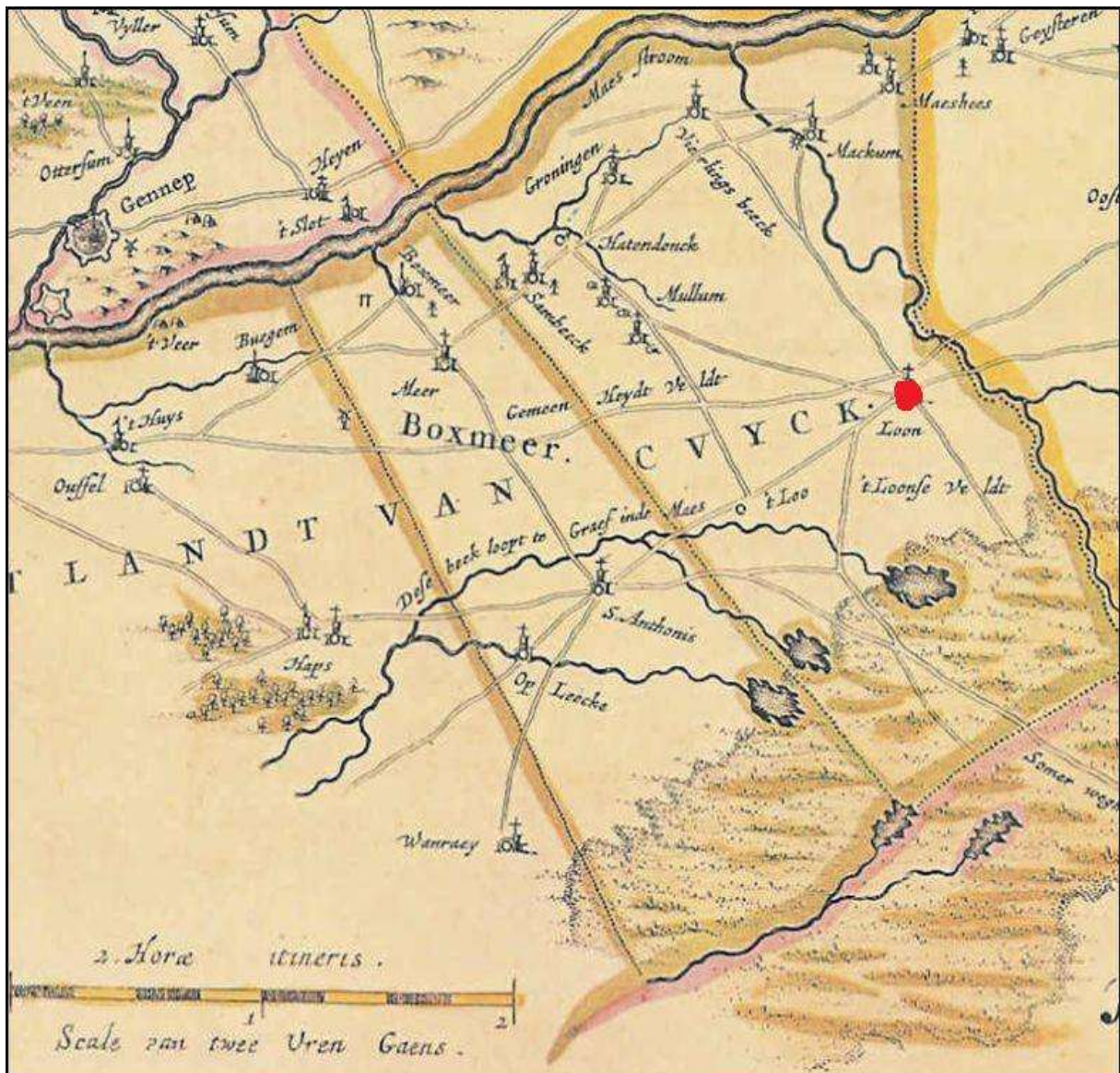

Gevlekte scheerling aan de rand van het maisveld wordt tot twee meter hoog.

Ze heeft een muizengeur en is dodelijk giftig. Ze is als zodanig klassiek geworden doordat de gifbeker van Socrates met deze plant werd bereid.

Het is hier aan de rand van de maisakker, zonnig, humeus en stikstofrijk. Van oorsprong hoort zij thuis in aanspoelselgordels op zandplaten langs de grote rivieren. Hier heeft mais de extra functie van windbreker

HET ONTSTAAN VAN DE VERSCHILLENDE BIOTOPEN IN LOON.

In de negende eeuw ontstond Loon. Het was een nederzetting van enkele gezinnen op de Peelrandrug. De site was een gradiënt. De keuze van de plek lag tussen hoog en laag. Zo konden de boeren optimaal genieten van de voordelen van water. Langs de Loobeek lagen de groengronden. Ook enkele uitstuiwingsvlakten met leem in de landduinen voorzagen in de behoefte aan weidegrond.

Er ontstond een akkerdorp met het samenhangende akkerdorpenlandschap. Het dorp bestond uit een driehoekig plein, een plaetse, ook wel Franckische driehoek of biest genaamd.

Langs de drie zijden van de plaetse, twee langere en één kortere, waren boerderijen gebouwd, twee langs iedere lange zijde en één langs de korte zijde

De plaetse zelf bleef een open ruimte, waarbinnen een drinkvijver was aangelegd. In de onmiddellijke omgeving werd de grond ontgonnen

Aan de hoge zijde kwamen akkers tot stand, aan de lage zijde bij de Loobeek en in de uitstuiwingsvlakten met leem groengronden. De akkers werden bemest met plaggen en dierlijke mest. De dierlijke mest werd geleverd door runderen en schapen die geweid werden in de groengronden en op de verder van de nederzetting af gelegen heidevelden.

's Morgens dreef men het vee de stal uit het plein op, waar het kon drinken uit de vijver.

Onder leiding van de herder ging het daarna over de dreef naar de graasgronden. 's Avonds werd het vee ondergebracht in de potstal: een uitgediepte stal

Hier deponeerden de dieren hun mest, die zich vermengde met over de vloer uitgespreide plaggen. Dit zijn afgestoken zoden van groen- en bosgrond, maar voornamelijk toch van heide, waarbij plaggen van vochtige heide de voorkeur genoten boven die van droge heide. Na verloop van tijd was de potstal vol - de dieren raakten met hun rug de zolder - en werd het tijd het mengsel over de akkers uit te strooien. De hoogte van de akkers [de eerdgrond] groeide hierdoor per jaar gemiddeld met één millimeter. Een enkele akker in Loon heeft een dikte van één meter. Duizend jaar heeft hier hetzelfde agrarische systeem bestaan, met daarin centraal de relatie tussen akker en heide.

JAN VAN CUIJK 1308

De oudste schriftelijke vermelding van Loon staat in een schenkingsoorkonde van Jan van Cuijk uit het jaar 1308. Jan van Cuijk heeft in deze akte vastgelegd dat hij aan de St Laurentiuskerk te Vierlingsbeek het recht geeft om (een geringe) belasting te mogen heffen in (Over)loon. In die tijd gold "Niemand's land is Hertogsland". Jan van Cuijk schonk het gebruiksrecht van de gronden aan het Gemeindt Loon. Hiermede maakte hij officieel wat al langere tijd gemeengoed was. Het gebruik van de gronden door de dorpsgemeenschap.

DE BETEKENIS VAN DE HEIDE VOOR LOON.

Zonder heide was het voeren van akkerbouw in Loon een onmogelijkheid. Door bemesting met heide plaggenmest nam de opbrengst van de akkers toe tot het drie- of viervoudige. Men kon nu een drie- in plaats van tweeslagstelsel toepassen. Het eerste jaar werd de grond bebouwd met wintergraan [rogge], het volgende met zomergraan of veevoer en het derde jaar liet men het braak liggen om het vee de stoppels en opslaande kruiden te laten wegvreten. Bovendien werd het bouwland door toevoeging van plaggen minder droogte gevoelig. De opgebrachte plaggen hielden het water vast en hoogden het bouwland alsmaar op. Hierdoor verkregen ze hun karakteristieke “bolle” vorm.

De woeste heidegronden, “onlanden”, vervulden als niet in cultuur gebrachte gronden een opvallend belangrijke en onmisbare functie in het agrarisch systeem van het akkerdorpenlandschap.

Heidevelden zijn door agrarische overexploitatie toevallig ontstaan en geen bewust geschapen landschappen. Zwerflandbouwers op de stroomrug van Boxmeer en 200 jaar later op de Peelrand rug deden door bosbeweiding, brand en kap open plekken ontstaan. Wanneer het bos, door voortdurende agrarische exploitatie, op de open plekken geen kans kreeg te regenereren en de exploitatie door uitputting van de grond op den duur zelfs opgegeven moest worden, ontstond een biotoop waarin slechts de minst eisende plantensoorten konden overleven. Dergelijke soorten zijn struikheide en dopheide. Deze soorten groeien, als de meeste planten, het liefst op goede grond, maar zij kunnen als het moet ook gedijen op arme grond, iets wat maar weinig plantensoorten lukt. Dit sluit concurrentie welhaast uit.

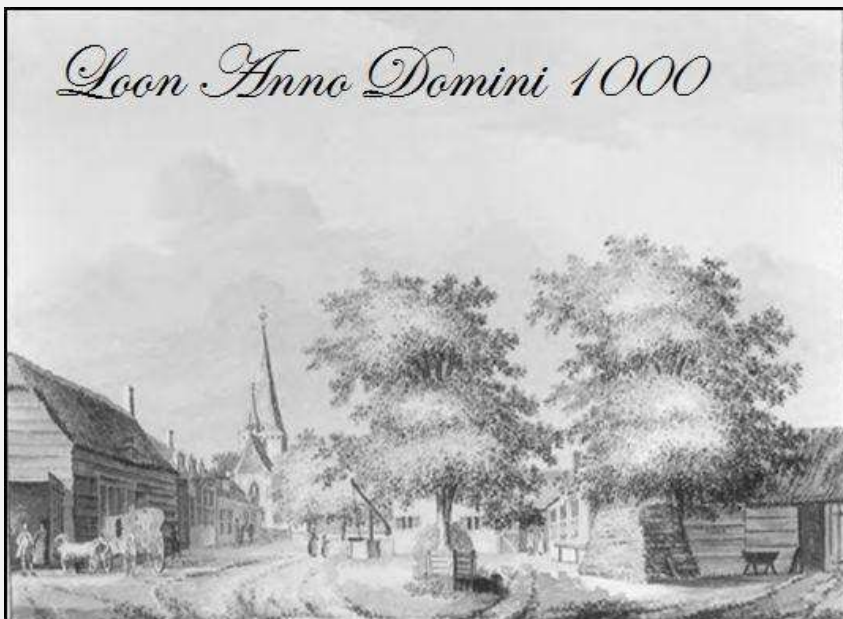

Zij moeten natuurlijk ergens in de omgeving gestaan hebben om van daaruit deze open plekken te kunnen koloniseren. De natuurlijke standplaatsen van deze soorten waren droge bulten in hoogveengebieden. De Peel was zo'n hoogveengebied en lag dicht bij dit dekzandgebied. Vanuit deze groeiplaatsen grepen de heideplanten hun kans toen zich voor hen ideale standplaatsen in de vorm van open plekken met een uitgeloogde bodem aanboden. Deze open plekken bleven door overbeweiding en kap, kortom door agrarische overexploitatie, geleidelijk uitgroeien en raakten elkaar op den duur.. Zo ontstond de onafzienbare stille heide, waarin Loon als een eiland lag. Tot plusminus 1900 bleven de heidevelden als weidegronden voor het vee de enige mestleveranciers voor de Loonse gemeenschap. Deze onmisbare positie, deze sleutelrol kan niet genoeg benadrukt worden. Het was onmogelijk andere mestbronnen aan de boren. Door de gebrekkige vervoermiddelen en infrastructuur was het ondoenbaar - want veel te kostbaar- om bijvoorbeeld stalmest in te schakelen.

Loonse heide met op de achtergrond renteloze voorschotbossen van 1930.

Het akkerdorpenlandschap groeide langzaam maar zeker uit tot het omgekeerde, tot het spiegelbeeld van het landschap van waaruit het ontstaan was.

Ontstaan als een nederzetting, een open plek [Lo], uitgekapt in het onmetelijke bos, transformeerde het akkerdorp de omringende bossen in boomloze heiden.

Op de aloude “plaetse” en in de hout- en wildwallen die de spaarzame

akkers omringden daarentegen, bleven de weinige bomen gespaard. Van een dicht bos met een open plek veranderde het landschap in een open ruimte met daarbinnen een boomrijke plek. Waar eens in onze streken heidevelden ontstonden, handhaafden ze zich dus zeer lang tot het moment waarop ze niet meer de voornaamste mest leveranciers waren.

In één facet veranderde de heide echter al die tijd door. Van nature al een indicator van schrale omstandigheden, werd de heide al schraler en schraler. Er werd namelijk veel vanaf gehaald en niets naar toe gebracht. Het is bijkans een wonder dat de heidevelden zolang de mestleveranciers hebben kunnen zijn van de akkers. De oppervlakte akkergrond, die bij de gratie van de heide bestond, kon derhalve niet groot zijn. Voor één hectare akker was gemiddeld tien en soms wel dertig hectare heide nodig. Het vee vrat niet alleen de heideplanten af maar ook de grassen en bij voorkeur de jonge sappige scheuten en de bast van de her en der verspreid staande berken en eiken, de laatste representanten van het eens zo uitgestrekte “oer”woud. Hierdoor werd

de hei op den duur de uitgestrekte boomloze vlakte. De mest van het vee en het vee zelf, waarin zich de heidevegetatie ophoopte, keerden niet terug naar de heide, maar kwam de akkers en de dorpingen ten goede in de vorm van mest, wol en vlees.

Ook het steken van plaggen betekende afvoer van organisch materiaal van heide naar dorp met naaste omgeving. Men kan zich afvragen: hoe dekte de heide dit verlies?

Uit minimale bronnen, die kennelijk toch voldoende voedselverrijking inhielden: aangewaaid boomstuifmeel en stof, de lijken van de weinige verongelukte dieren die van elders afkomstig waren en stikstofverbindingen die bij onweer in de atmosfeer werden gevormd.

In het agrarische systeem van het akkerdorp Loon zagen we dus gebeuren dat aan reeds voedselarme grond steeds meer voedsel werd onttrokken dat vervolgens aan relatief rijke grond werd gegeven.

HET SCHAARTVEN

In de heide aan de rand van de landduinen lag een moerassige laagte, een ven. De ouderdom daarvan ging nog verder terug

dan de heide. Tijdens de ijstijd was het Land van Cuijk een kale vlakte waar de wind vrij spel had. Geringe laagtes en hoogtes werden uitgestoven en opgewaaid. Met het Holoceen trad een periode van klimaatsverbetering in. De temperatuur steeg en daarmee tevens, door het ontdooien van de bodem, het grondwaterpeil. De voorheen uitgestoven laagtes vulden zich hierdoor met water.

Zo ontstond een zogenaamd stuifkuilven. Het Schaartven vertoonde toen een zuidwest-noordoostrichting, stammend uit de ijstijd, toen de [zuidwesten] wind een van de hoofdarchitecten van het landschap was.

In ons klimaat ontwikkelen zich zoete waters van niet al te

grote omvang, na verloop van tijd altijd tot land, zet zich het zogenaamde verlandingsproces in. Zo veranderde het Schaartven in een moerassige laagte.

In de '70 jaren werd het 24 ha grote terrein benut voor zandwinning. Zo ontstond het 7 ha grote Schaartven, nu in gebruik als zwembad.

In het begin van de 20e eeuw zorgt de schaalvergroting in de landbouw voor grote veranderingen. De woeste gronden rondom het ven werden ontgonnen. De heide werd beplant met bos.

De arme heide leverde de dorpsgemeenschap van Loon eeuwenlang plaggen, stalstrooisel, brandstof, voedsel voor schapen, runderen en bijen .

Het vermogen om de schraalheid van de omgeving optimaal te benutten bereikte een hoogtepunt met de introductie en later het uitgroeien tot volksvoedsel van boekweit. Rond 1800 werd de boekweit vanuit Midden-Azië ingevoerd op er al spoedig naast de aardappel op de arme zandgronden uit te groeien tot volksvoedsel. Boekweit leverde meel en grutten, waarvan brood en koeken gemaakt werden. Boekweit lijkt geschapen voor de aller schraalste omstandigheden, voor het milieu van heide en hoogveen, en verdraagt zelfs niet de minste verrijking.

De Loonse landduinen waren gemeenschappelijk bezit. In 1308 schonk Jan van Cuijk het gebruiksrecht tegen een geringe vergoeding aan de dorpsgemeenschap Loon. Het was een late reactie op een reeds lang bestaande situatie. Het gebruik van de gronden door het gemeijnt. De ingezetenen van Loon waren erg gehecht aan deze gronden, omdat ze er zo afhankelijk van waren. Om die reden gingen ze er zo duurzaam mogelijk mee om. Desondanks kwam overplagging voor.

Voor zijn plaggen ging geen boer ver de hei op. Het zware en tijdrovende transport noopte hem de plaggen zo dicht mogelijk bij huis te steken, op het dichtst bij het dorp gelegen stuk hei. Na het steken bleef een uitdrogende, zandige ondergrond over.

In normale omstandigheden, bij niet al te intensief gebruik, ontkiemden hier na verloop van tijd weer nieuwe heideplantjes, die uitgroeiden tot fikse heidestruiken met zelfs humusvorming, zodat deze plekken na enige decennia wederom geschikt waren voor het steken van plaggen. Wanneer er al te intensief geplagd werd kreeg de heide geen kans en konden zandverstuivingen ontstaan, zeer dicht bij de bebouwing.

Ook schaapsdriften konden, in combinatie met plaggen steken zandverstuivingen doen ontstaan.

Aan de rand van de heide gekomen zwierven de schaapskudden uit over de heide

Ze lieten een spoor van volkomen platgetreden en onbegroeide schaapsdriften achter. Waar meer van die driften elkaar raakten, bijvoorbeeld daar waar de dreef op de heide uitkwam ontstonden grote kale plekken. De zware aantastingen van het vegetatiedek, wat zandverstuivingen zijn, ontstonden juist daar waar de bodem er het meest gevoelig voor was, waar van nature al een kwetsbaar “dek” bestond.

Het dekzandgebied en met name op de gedurende de ijstijd ontstane dekzandruggen had de wind het meeste vat.

Deze ruggen waren in de ijstijd kaal, raakten vanaf het Holoceen begroeid met eiken-berkenbos en kregen vanaf de twaalfde eeuw door toedoen van de mens hun “oorspronkelijke” uiterlijk van landduinen terug.

Op de meeste plaatsen in de Overloonse duinen bleven de zandverstuivingen klein. De omringende vegetatie heeft langzaam via korstmossen, mossen, gras, heidestruiken en berken, weer bezit genomen van de verloren plek.

Op een enkele plaats van behoorlijke afmeting kon de wind het stuifzand levend houden. Dat wil zeggen in windrijke periodes steeds het begin van het proces van natuurlijke vastlegging weer verstoren door het wegblazen van bestaande toppen en het opblazen van nieuwe.

In deze levende stuifzanden vormde zich een grillig reliëf. Er ontstonden plekken waar het oorspronkelijke oppervlak door uitblazing werd verlaagd en andere waar zandophoping plaatsvond.

Vanwege de overheersende windrichting liggen deze stuifzanden, net als de dekzandruggen waarop ze ontstonden, in zuidwest-noordoostrichting. De zandverstuivingen zijn nu teruggedrongen tot

het centrum van de heidevelden. Al met al waren de zandverstuivingen voor de boeren lange tijd een zeer onaangenaam gevolg van hun eigen werk. Het graasgebied van hun vee werd erdoor beperkt en akkers werden door het instuivende zand onbruikbaar.

De excursie trekt door de voormalige stuifzanden en heiden. Ze zijn in 1939 bebost met Grove den, Zwarte den, Fijnspar, Douglas, Amerikaanse eik en Japanse larix. Daarvoor zijn ontwateringsloten gegraven en heeft egalisatie plaats gevonden. Het gebied werd in rechte vakken verdeeld. In de tweede wereldoorlog is een gedeelte van het bos verwoest. Na de oorlog is er opnieuw ingeplant met de bovenvermelde bomen. Enkele percelen hebben nog elementen van de voormalige heiden en stuifzanden behouden. Er groeien fraaie Jeneverbes struwelen.

Amerikaanse eik

Amerikaanse vogelkers

Douglas

Fijnspar

Gagel

Gelderse roos

Gewone esdoorn

Grauwe wilg

Grove den

Jeneverbes↓

Kruipwilg

Lijsterbes↓

Paarden kastanje

Ratel populier

Robinia

Ruwe berk

Sporkehout↓

Zachte berk

Zwarte den

VERBOND DER NAALDBOMEN

DICRANO-PINION

Tijdens een groot deel van de excursie trekken we door hoog opgaand donker naaldbos. Op open plekken was spontaan naaldbos ontstaan. Het grootste gedeelte is aangeplant in 1930. Grove den is bij ons de enige naaldboom die een rol speelt in de primaire successie op voedsel- en kalkarme zandgrond. Op vele plaatsen stonden kiemlingen op ander plekken domineerden vliegdenen. De ondergroei bestond uit Bochtige smele, Brede en Smalle stekelvaren en Rankende helmbloem.

ASSOCIATIE VAN STRUIKHEI EN STEKELBREM [GENISTO-CALLUNETUM]

In de afbeelding boven is mooi zichtbaar dat heide zich goed heeft hersteld in de Loonse duinen. Het woord heide slaat van oorsprong op het gebied buiten het dorp Loon waarvoor geen eigendomsrecht gold van de dorpingen. Al wat buiten het erf, de tuin en de velden viel was ongeciviliseerd en “heidens”. In de loop van de tijd werd heide een aanduiding voor terreinen met een geringe productiviteit, die wat verder van Loon lagen en alleen voor extensieve beweiding te gebruiken waren. Zij vormden de gemeenschappelijke weidegrond. Doordat de droge zandgrond op het voedselarme dekzand in het verleden een podzolprofiel heeft ontwikkeld herstelt de halfnatuurlijke heide zich in Loon voorspoedig. Het podzolprofiel wordt gekenmerkt door een donkere, sterk humeuze A₁-horizont met daaronder een askleurige, uitgeloopte A₂-horizont, gevolgd door een donkere gekleurde, vaak verkitten inspoelingshorizont [B-horizont], waarin ijzer, aluminium en/of organische stof zijn geaccumuleerd.

Op deze bodem floreren de heidesoorten. Zij zijn gespecialiseerd in het leven in zure, zeer voedselarme zand. Ze zijn hiertoe in staat dank zij ericoïde mycorrhiza een speciaal soort symbiose met zwammen die in staat zijn zeer efficiënt stikstof uit moeilijk afbreekbare plantenresten op te nemen. Door het kappen van de bossen zijn deze gronden zeer snel verarmd en verzuurd. De doorlatende gronden boven het bereik van het grondwater podzoleren in snel tempo doordat in ons land de neerslag de verdamping overtreft. De heidestruiken dragen hieraan bij door de humuszuren die uit hun [stikstofarme en daardoor moeilijk verterende] strooisel vrijkomen.

Tussen de heidestruiken vonden we Klein warkruid, Brem, Fijn schapengras, Pijpenstrootje, Borstelgras en Bochtige smele.

Het mosdek bevatte naast de slaapmossen Heide-klauwtjesmos en Bronsmos diverse topkapselmossen waaronder Gewoon gaffeltandmos, Gewoon kronkelsteeltje en Gewoon haarmos.

Klein warkruid heeft een andere methode gevonden om te overleven in deze omgeving. Het is een stengelparasiet. Jonge struikhei wordt door Duivelsnaaigaren geparasiteerd. Daarbij is de aanwezigheid van dicht op een staande bebladerde heitakjes vlak bij de grond van vitale betekenis. We vinden Klein warkruid dan ook op een plagplek.

Duivelsnaaigaren kiemt in de voorzomer. De kiemplant bevat een geringe hoeveelheid bladgroen en blijft korte tijd op eigen kracht in leven, maar haar worteltje vertoont nauwelijks ontwikkeling. Intussen voert de opzij gekromde groeitop ronddraaiende bewegingen uit, waarbij soms in een kwartier een volledige cirkel wordt beschreven. Als de warkruidstengel in aanraking komt met een levende stengel van een geschikte gastheer, begint hij zich linksom daaromheen te winden. Met boorwortels dringt de parasiet de vaten van de gastheerstengel binnen. Van nu af aan ontvangt hij – passief – zoveel voedingsstoffen van zijn waard, dat hij het rechtstreekse contact met de aarde kan verbreken: zijn eigen kiemworteltje en stengelbasis vergaan spoedig. De verdere ontwikkeling is gericht op maximale stengelgroei en vruchtzetting

PLANTENSOORTEN 16 AUGUSTUS 2011

Akkermunt

Hanenpoot

Harig knopkruid

Hazenpootje

Hemelsleutel ↓

Avondkoekoeksbloem

Biggenkruid

Bochtige smele

Brede stekelvaren

Brem

Buntgras

Hennepnetel spec.

Japanse bamboe ↓

Duizendblad

Dwergkroos

Gele lis

Kaal knopkruid

Kamperfoelie

Kikkerbeet

Klein streepzaad

Gevlekte gele dovenetel

Gevlekte scheerling↓

Gewone hennepnetel↓

Gewoon struisgras

Glanshaver

Groene amarant↓

Klein warkruid

Kromhals

Kropaar

Lelietje-van-dalen

Raket

Rankende helmblom

Ridderzuring

Rietgras

Robertskruid

Het verse kruid is **bloedstelpend en antiseptisch** is. (Verse bladeren op een verse wond leggen). En het helpt om er op te kauwen op het verse blad als je een **keelontsteking** hebt. Bovendien is het een natuurlijk **anti muggen** middel als je de verse bladeren fijnwrijft en over je lichaam smeert.

Stinking Bob↓

Groene naalbaar ↓

Groot heksenkruid ↓

Salomonszegel

Schapenzuring

Sint Janskruid

Speerdistel

Stinkende gouwe

Struikhei

Tengere rus

Veerdelig tandzaad

Veldzuring

Vogelpootje

Wateraardbei

Waterpeper

Witte klaverzuring

Zuidafrikaanse gierst ↓

Grote teunisbloem

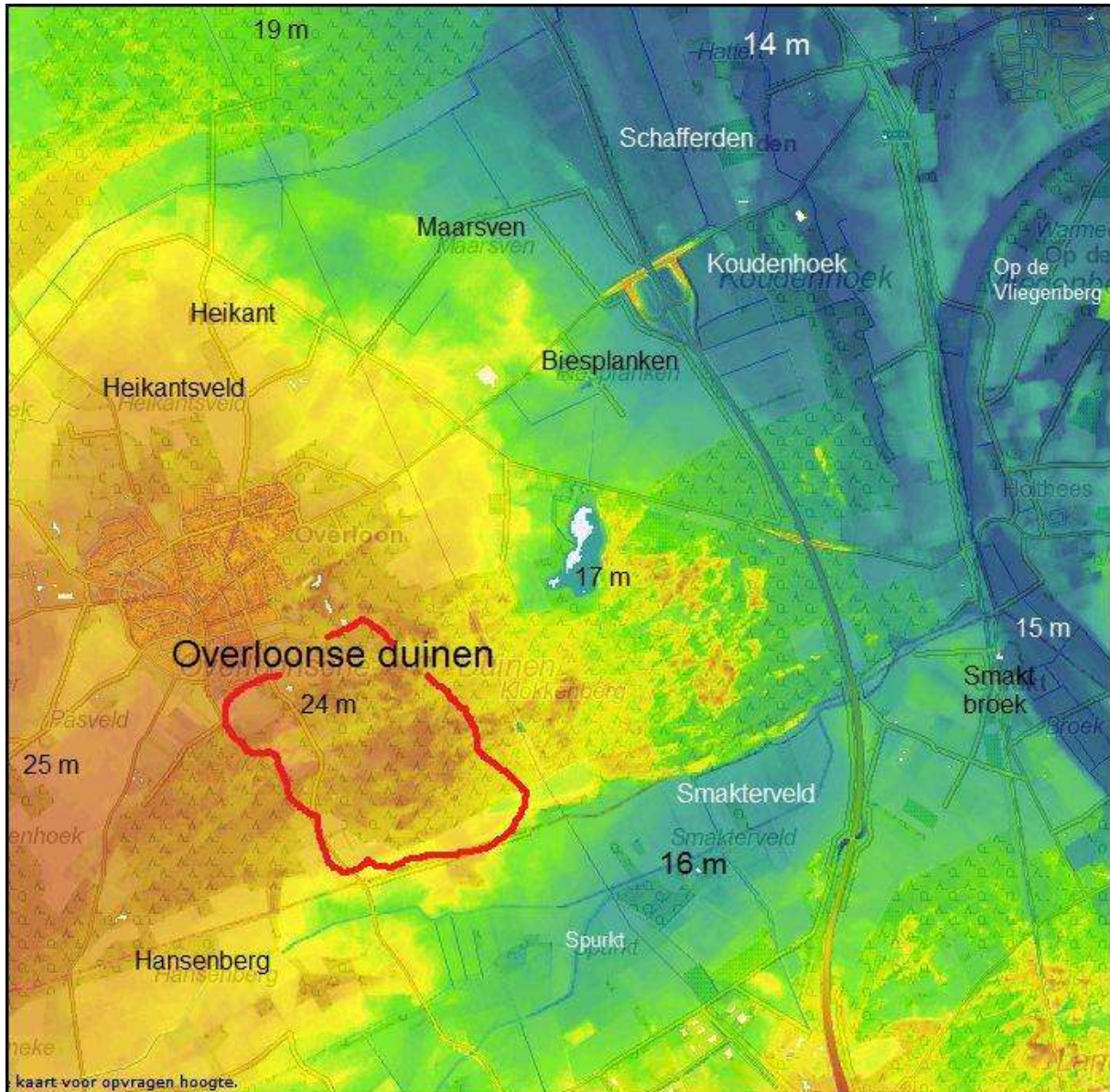

Zwarte nachtschade

Zwarte zegge↓

Vanwege de overheersende windrichting liggen de stuifzanden, net als de dekzandruggen waarop ze ontstonden, in zuidwest-noordoostrichting.

De Overloonse duinen zijn 300 ha groot en in bezit van de gemeente Boxmeer. Naaldhoutbeplanting voert de boventoon. In de open gedeelten zijn nog fraaie jeneverbesstruwelen bewaard gebleven. Nu is het beleid-en beheerplan van de gemeente Boxmeer om het bos om te vormen tot een gevarieerd bos met een hoge natuur- en belevings waarde. De rood-oranje aangekruiste bomen worden gekapt. De blauw gekruiste bomen zijn toekomst bomen en worden gespaard.

De naaldbossen zijn arm aan vaatplanten. Rijk echter aan paddenstoelen. Mycorrhiza vormers en saprofieten zoals amanieten, bovisten en russula's zijn in grote aantallen aanwezig. Bijzonder was de vondst van een truffel en kluifjeszwam.

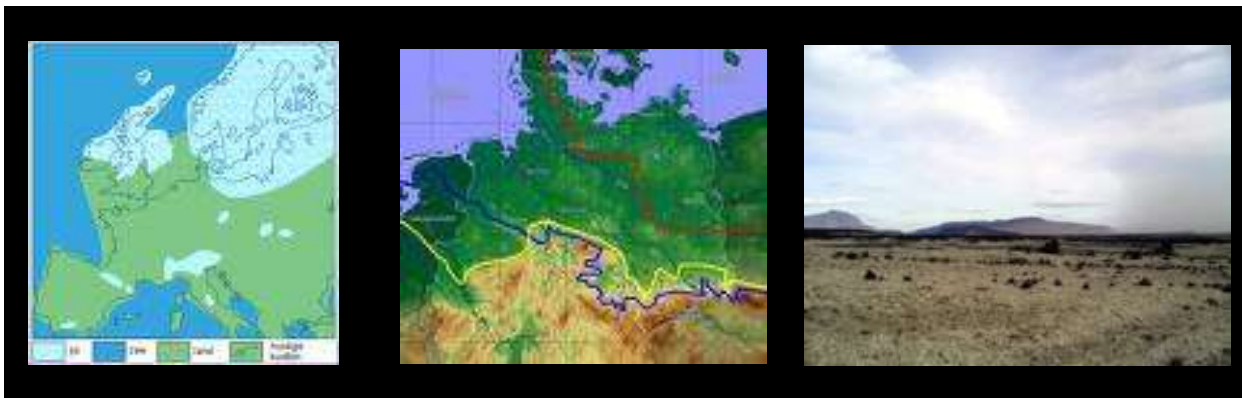
Overloonse duinen, 16 augustus 2011, IVN De Maasvallei.

Landduinen

De landduinen van Overloon die we doorkruisen, komen voor in een gordel van west naar oost door het noordelijk deel van Europa. In Nederland en Duitsland is deze 150 km breed. In Polen 425 km. Het is de zone waarin tijdens de ijstijden de grens van het landijs heeft gelegen en de landstrook ten zuiden daarvan die direct onder invloed van de gletsjers heeft gestaan.

De landduinen die we vandaag bezochten zijn ontstaan in het Weichselien [115000-10450]

Om preciezer te zijn in de koudste periode het Pleniglaciaal . Er lag geen ijs in Nederland maar er heerste een toendraklimaat. Het was hier een poolwoestijn.

Koude, droge winden joegen over de vlakte [blizzard]. Deze winden joegen de zandkorrels van één/tiende mm in heftige sneeuwstormen over de vlakte en deponeerden ze dan weer op andere plaatsen [dekzanden]. Omdat de zandkorrels door sneeuwstormen verplaatst werden noemt men dit nivo-eolische afzettingen. De boeren in Loon noemen het klapzand. De gronden zijn uitgesproken voedselarm en houden geen water vast. Pas als er zich een dun humuslaagje heeft gevormd, door korstmossen en mossen kan de begroeiing op gang komen. In de late middeleeuwen heeft vaak ook nog verstuiving

plaats gevonden, doordat overexploitatie het vegetatiedak had vernietigd en het zand opnieuw begon te stuiven.

Gallen.

Veel insecten eten planten. Ze treffen vaak een overdaad aan voedsel aan. Voor sommige insecten is dat blijkbaar niet genoeg: ze dwingen de plant tot abnormale groei. Daardoor zijn ze niet alleen geheel omgeven door voedsel, maar nog beschermd ook. Deze vergroeiingen noemen we gallen

Knikkergal

Knikkergalwesp

Eikenroosje

Ananasgalwesp

Galappel

Galappelwesp

HARSMANNETJE

PETROVA RESINELLA

Op jonge takken van de Grove den vonden we het harsmannetje. Deze gal wordt veroorzaakt door de vlinder *Petrova Resinella*. Het is een opzwellende die aan één kant bedekt is met een dikke klomp hars. Hierin verblijft de roodachtige rups: de denneharsbuilrups. De rups zit twee seizoenen in het takje en zorgt voor de verdikking, die vol zit met het wondvocht van de den. Nadat de rups verpopt is, droogt de verdikking verder uit en is het goed materiaal om een vuurtje onder vochtige omstandigheden aan de gang te houden.

TIENTALLEN PAARDENBIJTERS, JAGEND IN DE BOOMKRUINEN

Paardenbijters waren op jacht naar insecten tussen de boomtoppen. Ze behoren tot de glazenmakers. Omdat zich vaak ook insecten ophouden bij de hoofden van paarden is het hoofd van een paard een geliefkoosd jachtgebied

GROENE STINKWANTS

De Groene Stinkwants doet zijn naam alle eer aan en niet alleen qua kleur. Hij produceert namelijk een stinkende stof en dat maakt hem tot een onaangenaam beestje.

Die stof produceert hij niet alleen bij gevaar, zoals lieveheersbeestjes dat doen, nee, overal waar hij overheen loopt laat hij een stinkend spoortje achter. Ook op bramen bijvoorbeeld en dat merk je soms bij het plukken: een stinkende braam die uiterst onaangenaam smaakt, heeft meestal bezoek gehad van een stinkwants. Stinkwantsen hebben dan ook maar weinig natuurlijke vijanden. In de Overloonse duinen komt hij veel voor.

GLANZENDE HOUTMIER

In een oude boomstronk ontdekten we het nest van de Glanzende houtmier

De werkers hadden hollen in het hout geknaagd en opgevuld met een zwartachtige kartonmassa.

Ze produceren die kartonmassa zelf uit houtsplinters en aarde met toevoeging van secreten en suikerhoudende sappen. Het individuenrijke nest heeft holle ruimten met veel kamers en meerdere koninginnen.

De Glanzende houtmier is monomorf, glanzend pikzwart en heeft een typische aromatische geur. De nestingang zat aan de voet van een boom en talrijke werksters liepen op de stam op en neer. De werksters die de stam oplopen hebben een dun achterlijf en zijn op weg naar de bladluizenkolonies in de kroon om later met een opgezwollen achterlijf weer naar beneden te klauteren, richting nest.

Krasser

Het geluid van de krasser is een krassend schchchchcht, dat ongeveer een seconde duurt.

Ratelaar

Het is een stuitende ratel die iets langer dan een seconde duurt en naar het eind toe versneld. Het tempo lijkt op een stuitende knikker.

Bruine sprinkhaan

Het geluid is een kort trrt, waarbij enkele mannetjes tegen elkaar in kunnen zingen: trrt (1) - trrt (2) - trrt (1) - trrt (2) enz. De soort werd daarom ook wel Tandradje genoemd: de zang van twee mannetjes grijpt als een tandrad in elkaar

Grote sabelsprinkhaan

Een harde ratel die minutenlang aangehouden wordt. De zang wordt vooral in de middag en de avond voortgebracht.

SPOREN REEBOK

Direct langs het pad ontdekten we de sporen van een reebok. Het waren krab en veegsporen. De bok had aan een klein boompje zijn gewei geveegd. Met het veegen haalt hij de “bast” van het gewei als het gewei volledig is uitgegroeid.

De bast is de doorbloede huid dat er voor zorgt dat het gewei groeit.

JENEVERBESSENPRONKSTUKKEN VAN DE OVERLOONSE DUINEN.

De naam jeneverbes is een verbastering van het Latijnse *Juniperus* dat is samengesteld uit 'junior' = 'de jongere' en 'parere' = 'verschijnen'. Dit slaat op de jonge vruchten die reeds verschijnen voordat de rijpere vruchten zijn afgevallen. De drank jenever dankt zijn naam aan deze kegelvrucht.

De jeneverbes is tweehuizig: er zijn mannelijke en vrouwelijke planten. Het rijpen van de 'bessen' strekt zich uit over drie jaar. Pas een jaar na de bestuiving vindt de bevruchting plaats, vervolgens neemt de groene kegelbes een jaar in beslag en pas in het derde jaar begint de blauwkleuring.

De vrouwelijke zaadschubben vormen in het eerste jaar zwartblauwe (schijn)bessen. Na de overwintering worden zij donkerblauw. De struik kan tot 10 m hoog worden. Voor het voort bestaan van de jeneverbes is het belangrijk dat er voldoende exemplaren in de buurt staan en dat ze vrij staan; de wind moet met name tijdens de bloei vrij spel hebben. Het is belangrijk dat ze worden vrijgekapt, hetgeen door een groep vrijwilligers onlangs is gerealiseerd.

Jeneverbes komt in Nederland voor op arme zandverstuivings- en heidelandschappen. Er vindt op het ogenblik weinig tot geen natuurlijke verjonging plaats. Een uitzondering zijn de terreinen van het Nederlandse Ministerie van Defensie waar de bodem regelmatig wordt verstoord. De Jeneverbes is een pioniersoort waarvan de zaden kiemen in minerale bodems (lees: stuifzanden) na enkele natte jaren. De jeneverbes bevat oliën die wel gebruikt worden in badolie. Ook worden de kegelvruchten in jenever en Bénédictine gebruikt als smaakmaker.

HEKSENBOTER

Door het regenachtige en warme weer zijn de omstandigheden gunstig voor een wel heel bijzonder soort organisme. Het is zo bijzonder omdat het nog een dier, noch een plant, noch een schimmel en noch een bacterie is. De slijmzwammen, want daar hebben we het over, zijn een eigen 'rijk' in de indeling van de levende organismen. Ze komen over de hele wereld voor, meestal op rottend hout.

Slijmzwammen kennen drie levensstadia. Uit sporen ontstaan microscopisch kleine eencellige organismen, die zich kruipend of zwemmend voortbewegen. Die voegen zich samen tot een rondkruipende kolonie. Dit plasmodium vormt als het droger wordt een vlies, waarop kussen- of knotsvormige sporenlichamen zitten. Daarin worden de sporen gevormd, waarmee de slijmzwammen zich verspreiden.

Slijmzwammen hebben vaak prachtige kleuren. In vroeger tijden werden ze om hun kleur verzameld en gebruikt om er kleurstoffen, vaak helderrood (bloedweizwam) of geel (heksenboter) van te maken.

Het plasmodium maakt dat slijmzwammen nergens anders in het dieren- of plantenrijk passen. Het bestaat namelijk uit een enorme in elkaar gevloede massa van celmateriaal, zonder er in de massa celwanden bestaan. Het geheel ziet eruit een klodder slijm en kan zich gedragen als een gigantische amoëbe, maar wel met miljoenen celkernen. Die zitten dus samen met elkaar binnen 1 reusachtige 'cel'!

Veelal huizen slijmzwammen in dode plantenresten, zoals vermolmd hout of dode bladeren, maar daar leven ze niet van. Het plasmodium omvloeit bacteriën en schimmels en voedt zich daarmee, terwijl het al kruipende een soort slakkenspoor achterlaat. Sommige soorten kunnen plasmodia vormen van wel een vierkante meter groot, maar de meest zijn een paar millimeter. Als dat over je tuinpad kruipt weet je niet wat er gebeurt!

OKERGELE VEZELTRUFFEL EN ROETKLUIFJESZWAM IN OVERLOONSE DUINEN

Blauwvlekkende
roodsteelfluweelboleet

Blauwvlekkende
roodsteelfluweelboleet↓

Blauwvlekkende roodsteelfluweelboleet

Panteramaniet↓

Parel amaniet↓

Reuzenzwam↓

Roetkluijjeszwam↓

Roetkluijjeszwam 3

Blauwvlekkende
roodsteelfluweelboleet

Gele berkenrussula ↓

Roetkluijjeszwam

Ekhoorntjesbrood ↓

Gele
berkenrussula

Kastanjeboleet ↓

Grote stinkzwam ↓

Okergele vezeltruffel ↓

De Okergele vezeltruffel groeit onder de grond en wurmt zich tijdens het rijpen omhoog. Het is een typische soort voor heide en zandverstuivingen.

De Okergele vezeltruffel rook knoflookachtig. De soort vormt ectomycorrhiza met de dennenbomen.

Eekhoorns hebben de

Grote parasolzwam ↓

Krulzoom ↓

Berkenzwam ↓

truffels op hun menu staan; ze zijn belangrijk voor de verspreiding ervan; de passage van de sporen door hun maagarmkanaal verbetert zelfs de kiemkracht. Ook wilde zwijnen zijn dol op truffels en worden dan ook gebruikt bij het zoeken naar truffels. Ook honden worden hiervoor getraind. Vooral de lagotto ramagnolo is hier erg bedreven in. Truffelzoekers werken doorgaans liever met honden dan varkens omdat varkens moeilijk stuurbaar zijn na een truffelvondst.

Gewoon elfenbankje↓

Eikenbladzwammetje↓

Let op de bleke , gestreepte rand

Gele aardappelbovist↓

Roestvlekkenzwam↓

Roodbruine slanke amaniet↓

Dennenzwavelkop↓

De lamellen zijn crème tot grijslila of olijfzwart

Grijze mycena ↓

Gewone zwavelkop ↓

Gewone zwavelkop

De lamellen zijn citroengelig groen tot vuil grijsgroen. Omdat de paddenstoel geel is en de plaatjes paars ontstaat een groene kleur.

Overloonsche duinen bezocht.

IVN De Maasvallei

